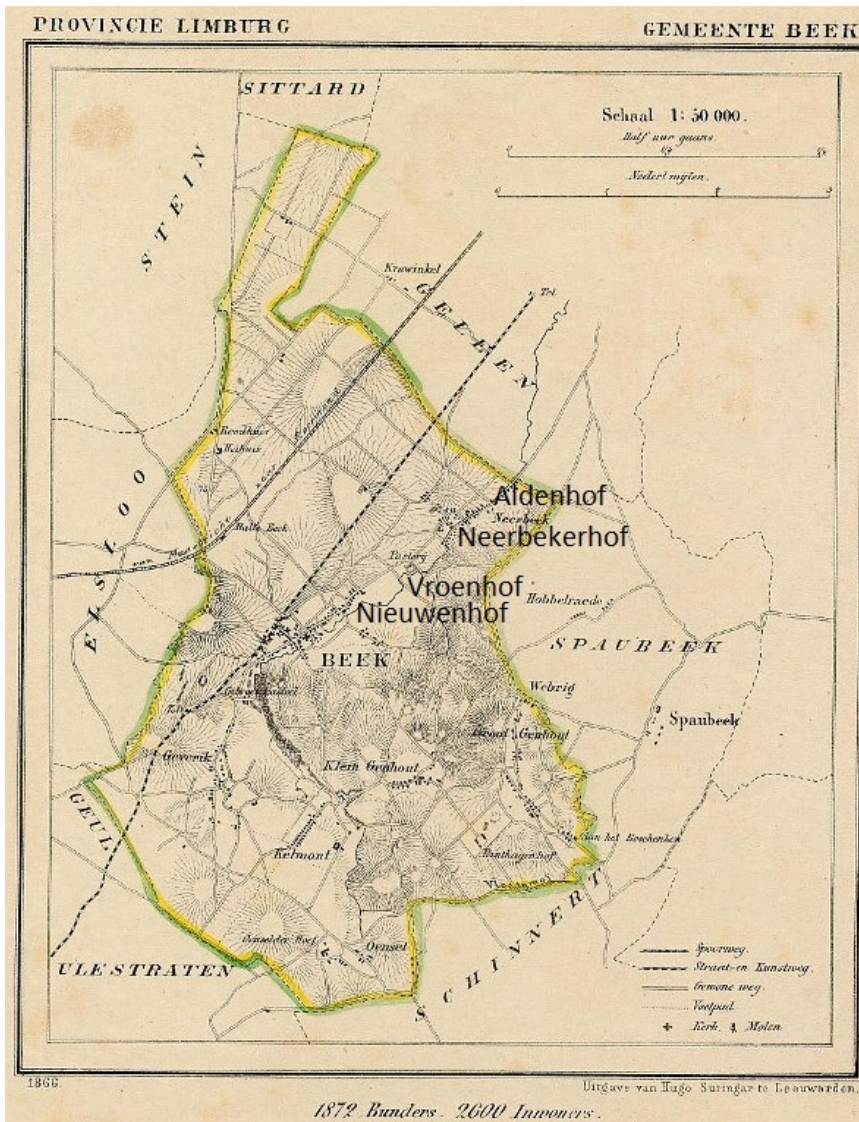

Op nog een 200 meter binnen de afrastering van het landgoed Genbroek achter de Mariakapel, ligt een dubbele ringwal met gracht ertussen in. Een henge genoemd. Deze ringwal heeft een diameter van 40-50 meter en de herkomst daarvan kan tot op heden niet geduid worden. Deze ringwal kan aangelegd zijn in de periode tussen de nieuwe steentijd (ca. 4000 v. Chr.) tot ca. 1600 na Chr. De situering van de ringwal is strategisch interessant. Men heeft er bij helder weer uitzicht naar het zuiden tot Maastricht en naar het noorden tot ver voorbij Sittard. Nog tot in het jongste verleden werd de strategische waarde erkend; de Duitse bezetter posteerde er tijdens Wereldoorlog II enkele kanonnen.

Wat Baek ós bud, deel 10 / Geverik en Willem Tell, een hechte twee-eenheid (1985).

We zuchten onder een glasheldere februaridag. Uiteindelijk volgen we het dal van de Keutelbeek. Stroomopwaarts gelegen van Spaans Neerbeek. Strijken we neer in het dal van de Keutelbeek of Cötlebeek dan zijn we de vroegere hoven die zich als pareltjes aan een snoer rijgen langs het dal van de Keutelbeek:

Respectievelijk, van noord naar zuid, de **Aldenhof** die een grootleen was van Valkenburg en voor het eerst in 1381 werd genoemd, aangeduid als *Hoeve toter Poerten* (aan de Poort). Van 1537-1667 is bezit van de familie Van Vlodrop, heren van Leuth. Wat er nog in 1942 resteerde was zo zwaar beschadigd dat complete afbraak wordt besloten.

De **Neerbekerhof** werd het eerst vermeld in 1225. In 1361 kwam deze in bezit van de uit Aken afkomstige 'herschappe van Schoenwoerts' en in 1505 overleefde het de

grote plunderingen en brandstichtingen van Gelderse troepen. Het einde werd ingeluid door de verkoop in 1917 door de in Brugge wonende erfgename, waarna afbraak volgde.

Vroenhof / Oude Pastorie ligt op de plaats waar de voormalige *'herenhof'* stond, die in de 12^e eeuw het 'kasteel' en de zetel was van de Heeren van Beeck, ook *'Vroenhof'* genoemd, afgeleid van het Duitse *'Fron'* of *'Fronherr'*. In 1281 werd het aangekocht door Willem van Schinnen. Het pand kwam in 1283 in het bezit van de Duitse Ridderorde. In 1673 betreft pastoor Henckels hier een 'pastorale woning'. In 1781 is het pastoor J. Kerckhoffs die er een nieuwe 'pastorie' liet bouwen met stal en bakhuis, waarop de steen in de westgevel duidt met 'J.K. ANNO 1781'.

Toen de verhoudingen, die ten gevolge van het simultaneum tussen de verschillende religies niet al te best waren, zich normaliseerden,

ging de pastoor weer korter bij de kerk wonen en raakte

het gebouw in verval. Wat er nu staat zijn de restanten van het gebouw uit 1781. De gemeente Beek en Stichting Het Limburgs Landschap hebben in 2011 laten weten de Oude Pastorie op te gaan knappen. Aan het bestaande gebouw worden twee vleugels bijgebouwd. De omgrachting, destijds circa 75x65 meter en 5 meter breed, wordt in ere hersteld. Het gebouw en de landschappelijke omgeving worden in de oude glorie van medio 19^e eeuw hersteld.

Nieuwenhof / Cartylshof / Binsvelderhof stond in 1381 officieel te boek als een groot leengoed van de Heer van Valkenburg. De naam Cartylshof moet in de 15^e eeuw opgedoken zijn, toen de familie Hoen van Cartils eigenaar werd. In 1537 werd drossaard Werner van Binsveld naamgever. In 1694 volgde Henri Stas wiens nazaten het in bezit hielden tot 1901. Zij waren het die na verval tot nieuwbouw overgingen, maar het deels in 1730 gebouwde koetshuis lieten staan. Deze 'Nieuwenhof' is een degelijk bouwwerk met een strakke gevel, dat in 1910 werd aangekocht door arts-archeoloog H.J. Beckers, wiens zoon Gabriël de artsenpraktijk voortzette. Zijn vader liet het koetshuis als archeologisch museum inrichten. Dit koetshuis is nu tot woning verbouwd.

De verbouwde Oude Pastorie

Historie

Tussen Beek en Neerbeek lag een historisch waardevol complex, de Oude Pastorie met omringende gronden. Het waren de laatste restanten van wat ooit een grote Vroenhof was. Het was al in de 12e eeuw het bestuurlijk centrum van de Heren van Beek. Door de heren van Valkenburg, die in de 12e eeuw eigenaar waren van de Vroenhof, werd veel domeingood in leen uitgegeven. Een groot deel hiervan is in de 13e eeuw in handen gekomen van de landcommanderij van Alden Biesen van de ridderlijke Duitse Orde die ze uit het leenverband heeft losgeweekt, waardoor de orde een groot deel van Beek in bezit kreeg.

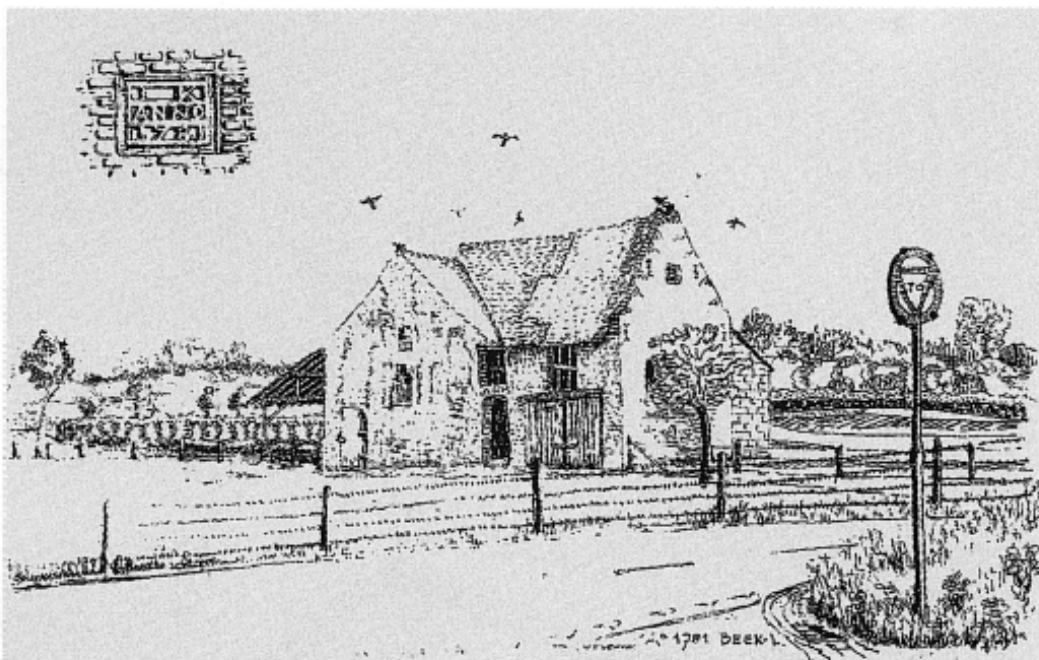
Door schenking werd de orde in 1293 eigenaar van de Vroenhof of Heerenhof te Neerbeek. Hierbij verkreeg de orde naast de laathof en tiendrechten ook het patronaatsrecht van de parochiekerk.

Vermoedelijk was dit hetzelfde landgoed dat in 1225 werd vermeld als de villa van *Neerbeke*, die gezien wordt als de zetel van de oude heerlijkheid van Beek.

De Vroenhof was in de 12e eeuw de zetel van de heerlijkheid Beek en bezit van de Heren van Valkenburg. Het werd in 1293 overgedragen aan de invloedrijke en internationaal werkende Duitse Orde. Dat was een geestelijke ridderorde die eerst in het 'Heilig Land' werkten en later in het oosten van Europa. De Vroenhof was niet alleen een bestuurlijk centrum, maar ook een groot landbouwcomplex van waaruit men inkomsten had. Ook leverde de Duitse Orde vijf eeuwen lang de pastoors van Beek. De orde leverde ook meestal de pastoors van Beek. Hierdoor stond de Vroenhof de pastoor als pastorie ter beschikking. In 1841 was de Vroenhof eigendom van de rooms-katholieke gemeente van Beek en diende het nog als pastorie. Nadat een nieuwe pastorie bij de kerk in het dorp was gebouwd, staat het gebouw bekend als de Oude Pastorie.

Voorhof wordt pastorie

In de middeleeuwen spreekt men al van een voorhof. Daarvan is bekend dat die in de loop van de eeuwen meerdere keren is verbouwd en uitgebreid. In de voorhof zat een poortgebouw en dat lag in het verlengde van de huidige, overigens bescheiden, toegangshekken. De verdedigbare toren verdween en de voorhof kreeg een andere functie. Tussen 1675 en 1700 werd de voorhof verbouwd door pastoor Henckels en hij gebruikte het voormalige poortgebouw als pastorie. Dat is de reden dat het nu nog resterende gebouwtje de 'oude pastorie' heet. Delen ervan hadden vakwerk buitenwanden en er was een tweede etage met stookplaat.

Uitbouw

Eind 18e eeuw wordt het pand uitgebreid en ontstaat de U-vorm die we op kaarten uit 1811 kunnen herkennen. De huidige 'Oude Pastorie' bevatte in die tijd het bakhuis, een brouwerij en stallen en was het westelijke deel van het oude complex. De gronden binnen de grachten waren in gebruik als tuin. De Vroenhof is tot 1796, toen de orde werd opgeheven, in bezit gebleven van de Duitse Orde te Alden Biesen. Ook zal er een gracht geweest zijn en een verdedigbare brug.

Verval

In 1860 wordt het complex, waarschijnlijk in slechte staat, verkocht aan een agrarische familie. Het gebouw werd stal. In de jaren 20 wordt de gracht gedempt en is dan ook niet meer herkenbaar. Een vakwerkgevel wordt met betonblokken 'gemoderniseerd'. In de jaren 60 worden gronden die bij een bouwproject vrijkomen over het terrein uitgereden om op te hogen.

Restauratie Oude Pastorie

Voor 2015 was de Oude Pastorie een ruïne en was van het U-vormig gebouw niet meer dan één laag van de rechtervleugel en een deel van de middenvleugel bewaard gebleven. De gevelsteen, met inscriptie J.K.

1781, memoreerde aan de verbouwing die in opdracht van pastoor J. Kerckhoffs (pastoor van 1772 tot 1796) in gang was gezet.

In samenwerking met het Limburgs Landschap, de gemeente Beek en Landschapspark de Graven is het complex gerestaureerd en zo doende behouden gebleven.

In dit complex vinden diverse activiteiten plaats: o.a. horecagelegenheid, centrum voor streekproducten, recreatie Poort naar het Heuvelland als startplaats voor wandelingen of fietstochten door het aantrekkelijke achterliggende landschap.

De restauratie van deze plek is begonnen in 2015 en afgerond in 2016/2017.

We zijn opzoek naar de ringwal alias het Stonehenge van Beek. Makkelijk is het niet te vinden. Niemand die ervan heeft gehoord. Het ligt verborgen in het Kelmonderbos boven op de Molenberg. Onze gids wijst ons op de markante hoeven, zoals de Kelmonderhof en de idyllische buurtschappen Kelmond en Geverik. Het Stonehenge raakt verder uit zicht als Dolf verteld van de kunstenaarskolonie die zich hier heeft gevestigd ergens in de jaren 70 van de vorige eeuw. We zijn te gast bij de

kunstschilder Eugène Lemmens, die in één van de oude hoeven van Kelmond woont. Het is hier prachtig wonen, begint hij, maar ja die vliegtuigen. Daar raak je niet aan gewend. MAA ligt dan ook op een steenworp afstand. Het verstoort de idylle. We moeten eens opstappen, zei Dolf. Reinoud en ik moeten nog naar de Keizersberg. Naar de woning van Arjan Spronk. Zijn weduwe woont er nog. Een plek vol van bezieling. Ze wijst ons ook de weg naar de ringwal, die niet ver van hun huis ligt. Door bramen, distels en brandnetels wurmen we ons om de ringwal te bereiken. Aangekomen, zegt Reinoud, ik kijk om me heen en zie alleen een bos met bomen. Hier, zegt Dolf, en hij wijst naar de grond. Dit is de henge, de ringwal. De henge van Beek. Behoedzaam haalde Reinoud zijn metaaldetector tevoorschijn en begon het gebied te belopen. Na een tijdje ging de detector piepen ten teken dat hij wat gevonden had. Hij wroette wat dieper in de grond en een klein aardewerk kruikje kwam naar boven. Het was een amfora. De inhoud bleek te bestaan uit gouden en zilveren munten. Het eerste muntje dat gevonden werd bleek een goudstater van de Sunici te zijn. Aan de voorzijde van het muntje was een triskeles afgebeeld, een symbool dat in de vroege culturen rond de Middellandse zee en later bij de Kelten een belangrijke plaats had. Op de keerzijde is een gestileerd paard te vinden.

Het tweede muntje was een zilveren regenboogshotel met op de voorzijde eveneens een driebeen, maar dan binnen een bladerkrans. Aan de keerzijde vindt men een piramide van ringen en puntcirkels. Dit soort muntjes werden 'regenboogshoteltjes' genoemd vanwege het volksgeloof dat ze zouden ontstaan waar de regenboog de grond raakt. Een zoektocht was geboren. Een zoektocht naar de Sunici. Twee godheidsnamen zijn verbonden aan de Sunici, een Godin *Sunixsalis*, *Sunuxal* of *Sunuxsal* en een god *Varnenos* of *Varneno*.

Wat gebeurde er met Sunici in het latere deel van het Romeinse tijdperk is onzeker. Hun grondgebied werd het huis van de nieuwe groepen die de Rijn, een deel van de samensmelting van stammen bekend als de gemengde Franken.

Uit boeken haalde hij de volgende passages: 'De Sunici (Sunici, of Sinuci of Sunici) was de naam van een tribale groepering met een bepaald gebied binnen de Romeinse provincie van Germania Inferior, die later Germania Secunda werd genoemd. Binnen deze provincie, waren ze onderdeel van de Civitas Agrippinenses, met zijn hoofdstad in Keulen. Ze worden verondersteld te zijn geweest een Germaanse stam, het spreken van een Germaanse taal, maar ze kan ook een gemengde afkomst hebben gehad. Ze leefden tussen de rivier de Maas (Nederlandse Maas, Latijns Mosa) en de rivier de Roer

in de Romeinse keizerlijke tijden. In moderne termen was dit waarschijnlijk in het deel van Duitsland in de buurt van Aken, Jülich, Eschweiler en Düren, en de aangrenzende gebieden in het zuiden van Nederland, rond Valkenburg, en Oost- België, in een deel van het oude hertogdom Limburg. Met andere woorden: ze leefden net ten noorden van de moderne noordelijke grenzen van de Romaanse talen die afgeleid waren van het Latijn.'

'De oorsprong van de stam is onbekend, maar het is waarschijnlijk dat, net als hun oostelijke buurlanden van de Ubiërs, hun Germaanse immigranten opgenomen hebben uit het oosten van de Rijn. Net als de Cugerni bijvoorbeeld, kunnen ze afstammen van Sicambri. Germania Inferior was aan het westen van de Rijn en werd beschreven door Julius Caesar, ten tijde van de Romeinse verovering van het gebied, als onderdeel van Belgic Gallië. Veel van de tribale namen en namen van personen die hij gemeld heeft uit dit gebied, worden beschouwd als Celtic, niet Germaanse. Maar reeds lang voor zijn tijd lijkt er een toestroom van mensen uit het oosten van de Rijn, in het bijzonder gebied waar de Sunici woonde, de tribale groepering die Tacitus beweerde later naar de oorspronkelijke tribale groep, die was geweest genaamd 'Germani', de zogenaamde 'Germani Cisirhenani'. Of dit originele Germani waren alle gesproken een Germaanse taal is onbekend. Caesar

en Tacitus waren meer geïnteresseerd in het feit dat stammen uit het oosten van de Rijn, die allemaal uiteindelijk kwamen worden aangeduid als Germani (de bron van de moderne woord 'Duitsland'), en tenslotte allemaal kwam tot een Germaanse taal te spreken. Deze werden minder verzacht door de beschaving, en daarom moeilijk te verslaan in de strijd of op te nemen in het Romeinse rijk.

Enkele specifieke stammen die het rijk later ingevoerd, zoals de Ubiërs die tussen de Roer en de Rijn woonden, waren over het algemeen sprekers van Germaanse talen en er bestaan verslagen over hun immigratie en vestiging. Maar voor de Sunici, was er geen dergelijk duidelijk overzicht en het was hun positie die over het algemeen leidde tot ze worden opgevat als een groep vestigde tijdens keizerlijke tijden, en Germaanse in de moderne zin van het spreken van een Germaanse taal. Anderzijds bestaan er aanwijzingen zijn dat de nakomelingen zouden vertegenwoordigen, ten minste gedeeltelijk, van het Segni, een van de Germani stammen Caesar omschreven als zijnde in deze regio sinds tenminste 2^e eeuw voor Christus toen de Cimbri verplaatst waren naar dit gebied.

In de *Naturalis Historia* van Plinius de Oudere beschreven de Sunici tussen de Tungri en de Frisiavones. Ze droegen troepen naar de Romeinse

militaire, van wie sommigen werden gestationeerd in Groot-Brittannië, waaronder het moderne Wales. Er is bewijs van tabletten gevonden in het Rivelin Valley ten zuiden van Stannington die met pensioen Romeinse hulptroepen van de Sunici stam gestationeerd in Groot-Brittannië werden gemaakt subsidies van burgerschap en land of geld in de moderne stad van Sheffield, met enkele speculatie dat een Romeinse villa complex op Whirlow Hall Farm was onderdeel van een dergelijk subsidie op het land. Tacitus ook noemt de Sunici, als mensen van deze regio tijdens de Bataafse opstand . Sommigen van hen aangesloten bij de opstand van Gaius Julius Civilis, en werden tegengewerkt door Claudius Labeo, die een brug over de Maas behouden had, met een kracht van Betasii, Tungri en Nerviërs.'

Er zaten ook enkele Romeinse munten tussen, die aangaven dat de henge in die tijd intenstief gebruikt werd. Waarschijnlijk door de plaatselijke druïden. Deze hadden hier hun zonnekalender en hun maankalender. Daarmee konden ze bepalen wanneer gezaaid en geoogst moest worden. Zomaar op de Molenberg. Al die tijd vergeten in het verleden. De archeologische plek was belangrijker dat hij op het eerste gezicht leek. Reinoud en Dolf daalden de berg af langs de kapel en Osaka en kwamen weer in de bewoonde wereld. De wereld van de Pottentaote.

Beek is ontstaan aan de Keutelbeek, stroomafwaarts Nederbeke en in de spalt lag Spaltbeke. Later wijen Beek en Spaubeek hun eigen weg gegaan met in Beek de ridders van de Duitse Orde en in Spaubeek het graafschap Geleen. In 1661 werd het partagecontract getekend. Dat betekende dat Beek Staats (Nederlands) en Spaubeek Spaans (later Oostenrijks) werd. Van een gezamenlijke geschiedenis er dan ook geen sprake. Beek was in de ME een hoofdbank waartoe Schynnen, Geleen, Hobbelrade, Wegelrade (Hoeve), Spaebeke, Op 't Holland (Genhout), Oensel, Coelmont, Geverich, Nederbeke en Beek behoorden.

Nu is Beek geheel volgebouwd en is er een groot dorp geworden, waarin het landelijk gebied toenemend onder druk staat door overbemesting en de uitdijende bebouwing. Het voortbestaan van de van oudsher aanwezige toponiemen lopen dan ook steeds meer gevaar. Ze worden vervangen door zinledige namen, Berkenlaan, Eikenlaan. We gaan veldwerk doen. Alle toponiemen proberen te karteren, sprak Dolf. Reinoud vond het prima, hij wist niet waar hij naan begon. Kijk daar ligt de Sinsberg en achter ons ligt de Kakeberg. Afgeleid van respectievelijk cijns en kaak = grenspaal. Dat wil zeggen de grens tussen Beek en Elsloo. Hier loopt ook de Siekendaal waar de melaatsen in de ME doorheen trokken. Vol van verrassingen. Elke vierkante kilometer in Zuid-Limburg is interessant, zei Dolf. Er is